

Filozofická fakulta
Masarykova univerzita
Ústav pedagogických věd

Rozbor výzkumu

Metody a techniky pedagogického výzkumu

Petr Janoch (74595)

2004

Úvod

K rozboru jsem si zvolil výzkum „**Školní úspěšnost žáka v kontextu vzdělanostních nerovností**“ doc. Milady Rabušicové, uveřejněný ve Sborníku prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity U1, 1996.

Základní výzkumnou otázkou bylo, co ovlivňuje školní úspěšnost dítěte a tím také jeho další vzdělávací dráhu.

Metodologie

Výzkum byl proveden formou empirického šetření v brněnské populaci čtrnáctiletých žáků základních škol a studentů víceletých gymnázií, v němž autory zajímaly nejdůležitější okolnosti ovlivňující prospěch žáka ve škole a následně také to, za dítě navštěvuje základní školu či víceleté gymnázium.

Jak metodologický nástroj byla zvolena metoda kauzálního modelování, konkrétně path analýza. Výsledkem úvah o vlivech působících na školní úspěšnost, vzdělávací a posléze životní dráhu byl obecný model, který předpokládá, že samotná rodina a veškeré její charakteristiky jsou ovlivňovány širším sociálním a ekonomickým prostředím, ve kterém se nacházejí, a dále tím, ke které sociální třídě členové rodiny příslušejí.

Další dimenzi tohoto modelu tvoří výchovné a vzdělávací podmínky ve škole, v nichž se rozhoduje o školní úspěšnosti či neúspěšnosti dítěte. Jedná se o kvalitu učitelů, vybavené školy, náročnost kurikula, vztahy mezi učiteli a žáky a celkové sociální klima ve škole.

Tento obecný model je velice rozsáhlý, proto je pochopitelně nemožné jej testovat v celé jeho šíři. Vybrána byla proto jen určitá část,

na které bylo možno provést konkrétné ověřování dat. Byly vytvořeny dva zúžené modely, přičemž analyzován byl druhý z nich. Do finálního modelu vstupovaly pouze ty proměnné, které vůči proměnné „školní úspěšnost“ prokázaly svůj vztah – rodina, učitel a žák.

Data pro analýzu byla sebrána na brněnských základních školách a víceletých gymnáziích. Základní analytickou jednotkou byl žák/student. Příslušné informace byly získány ze tří zdrojů: od třídních učitelů, žáků (studentů) a ze záznamových listů dětí v rámci předepsané školní dokumentace.

Použit byl standardizovaný Cattelův dotazník HSPQ pro děti ve věku 14 let, dotazník pro třídní učitele, písemnou formou byly od dětí zjišťovány údaje o rodičích a sourozencích a polostandardizovaným rozhovorem s třídními učiteli informace o rodině žáka (studenta).

Sběr dat se uskutečnil na sedmi základních školách a dvou víceletých gymnáziích v Brně. Školy byly vybrány prostým náhodným výběrem z celkového počtu 82 základních škol a 9 víceletých gymnázií existujících ve školním roce 1993-94 v Brně. Ve všech případech to byly školy státní. Celkem bylo do výzkumu zahrnuto 18 osmých tříd ZŠ a 2 gymnaziální tercie o celkovém počtu 569 dětí ve věku 13 – 15 let. Do souboru byly dvě tercie zařazeny proto, že odchází v průběhu 5. až 7. třídy základní školy určitý počet dětí s nejlepšími výsledky na víceletá gymnázia. V době šetření se obvykle jednalo o tři až pět dětí ze třídy. Celkový poměr žáků 8. třídy ZŠ a studentů tercie na víceletém gymnáziu v souboru této okolnosti odpovídal. Vycházel ze snahy dodržet přirozené rozložení dětí podle jejich školních výsledků v příslušném populačním ročníku.

Výsledky

Vyústěním celé analýzy je finální model, kde jako závisle proměnná figuroval prospěch. Z finálního modelu byly vypuštěny ty cesty, které se v path analýze neukázaly jako dostatečně vlivné (path koeficient byl menší než 0,1).

Jako endogenní proměnná zde vystupuje socioekonomický status rodiny (SES). K němu se z dílčího modelu Rodina přidává ještě proměnná zájem rodičů o výsledky dítěte ve škole a péče, kterou dítěti věnují. Tyto faktory jsou SES ovlivněny a dále pak ovlivňují inteligenci dítěte i jeho aspirace a hodnocení třídním učitelem.

Z dílčího modelu Žák ve finálním modelu figurují proměnné pohlaví dítěte, naměřená krystalická inteligence a jeho studijní aspirace. Čím vyšší studijní aspirace žák má, tím lepší je také jeho prospěch. Totéž platí o vztahu mezi naměřenou inteligencí a školními výsledky.

V dílčím modelu Učitel nalezneme proměnné hodnocení vlastností a hodnocení schopností žáka třídním učitelem. V obou případech je vliv těchto proměnných na prospěch dítěte path analýzou prokázán. Čím lépe hodnotí učitel intelektuální schopnosti dítěte a čím pozitivněji hodnotí jeho vlastnosti typu svědomitost, pilnost, ukázněnost a smysl pro pořádek, tím lepší výsledky dítě má.

Závěr

Celkový dojem z výzkumu je velmi pozitivní – působí velice profesionálně, bez chyb. Těžko hledat alternativu v metodice použitých metod, nicméně pokud by to okolnosti (technické prostředky, čas apod.) dovolovaly, použil bych na sledování určitých proměnných (především Žák a jeho životní dráha) longitudinální výzkum. Výsledky výzkumu by se

tak mohly opírat o praktické účinky jednotlivých faktorů, které by bylo možné během dlouhodobého výzkumu prakticky vypořádat, na různé proměnné v rámci jednotlivých modelů.